

plicht voor veranderingen in bepaalde natuurgebieden een zeer onvolkomen beschermingsmiddel is en gezien het grote belang voor de wetenschap ziet hij hierin een manco van onze wetgeving.

Anderzijds bepleit Ir Hendriks de mogelijkheid van een beroep op de betrokken ministers wanneer het rechtsgevoel van de agrariërs niet bevredigd is door bepaalde veto's van natuurbeschermende instantie's. Hij bepleit een paritaire adviescommissie, bestaande uit vertegenwoordigers van de landbouw en de natuurbescherming.

De spreker besloot met:

Naar mijn persoonlijk gevoelen moet in deze richting naar een oplossing worden gezocht om de wederzijdse stemming van bitterheid en wantrouwen, welke zich telkens tussen landbouw en natuurbescherming openbaart, weg te nemen tot voordeel zowel van de landbouw als van ons natuurschoon.

Ik moge eindigen met de hoop uit te spreken, dat spoedig bij beide partijen het begrip doordringt, dat niet uit strijd maar uit onderling overleg het goede wordt geboren.

Dat deze woorden uitgesproken zijn is geen grote bijzonderheid. Wel dat ze uitgesproken zijn door iemand uit het cultuurtechnische kamp, die het probleem groot weet te zien en waarvan de natuurbescherming meer hulp te verwachten heeft dan van natuurbeschermers, die het probleem uitsluitend uit een botanisch, faunistisch of jacht-standpunt weten te zien.

Want onze maatschappelijke problemen zijn te zeer verweven met elkaar dat ze los en eenzijdig opgelost kunnen worden. Het gaat er ook om een zo groot mogelijk deel van ons volk natuur-minded te maken.

Rockanje

C. Sipkes

Achter de Hondsbosse Zeewering

Het land achter de Hondsbosse Zeewering, een vlak land met wijde horizon — hier en daar een molen en eenzame boerderij — wordt in het Westen afgesloten door de kaarsrechte hoge dijk, aan de Schoorlse kant door de hoge duintoppen van Kennemerland.

Dit landschap onderging grote veranderingen in de loop der geschiedenis. In het begin van onze jaartelling hield het oude duinlandschap ten Noorden van Schoorl op. Een ondiepe zeearm scheidde het van enkele grote duingroepen, die noordelijker waren gelegen. Vanuit deze zeeboezem drongen tal van kreken een land van slik en wad binnen. Van de vierde tot de achtste eeuw verdween het gehele oude duinlandschap, om te worden vervangen door een nieuwe duinwal. Snel sloegen hier echter bressen in en werd de kop van Noord-Holland weer veranderd in een gebied van wadden, slikken en ondiepe zeearmen. Dit terrein slibde spoedig op en werd in de negende eeuw bevolkt. Enkele eeuwen later, in de elfde en twaalfde eeuw, drong het water weer op. De bewoners moesten steeds verder zuidwaarts trekken, hoewel ze zich achter dijken probeerden te beschermen. Steeds meer land werd tot zee. Op het einde van de dertiende eeuw werd de toestand gestabiliseerd, enerzijds door de verbeterde techniek, toegepast bij de dijkbouw, anderzijds kwam er een einde aan deze agressie van de zee.

West-Friesland werd nu door de zware West-Friese zeedijk beschermd, Kennemerland door de oude Schoorlse zeedijk tegen de Zijpe in het Noorden. Ver ten westen van de huidige zeewering lag een smalle duinenrij, die tot

op de hoogte van Petten doorliep. Ten noorden hiervan lag een drietal eilandjes, niet meer dan zandplaten met een enkele duingroep. Een uitzondering hierop vormden de eilandjes, waarop Huisduinen en Callantsoog lagen. Door geulen tussen de eilandjes stond de Waddenzee in directe verbinding met de Noordzee. Bij hoge stormvloed sloeg het water over de zandplaten. In later eeuwen vond de herverovering plaats van het verloren gegane land en de aanleg van de welbekende waker-, slaper- en zomerdijk.

Tegenwoordig biedt het land achter de zeewering ons een echt brakwatermilieu. Achter de zeewering liggen immers tal van plasjes, uitgegraven in de klei om materiaal te winnen voor de dijk, ook wel „putten” geheten door de inwoners. Ze zijn onderling verbonden door een stelsel van sluizen en duikertjes.

Deze plasjes zijn brak door het zoute kwelwater, dat door het zand, waaruit het lichaam van de dijk bestaat, doorsijpelt. Het zoutgehalte van de verschillende plasjes schommelt echter sterk. De kwel is lang niet overal even sterk. Ook het jaargetijde is vanzelfsprekend van grote invloed. De herfst met het vele regenwater doet het zoutgehalte sterk dalen, de felle zomerzon doet het door sterke verdamping snel oplopen.

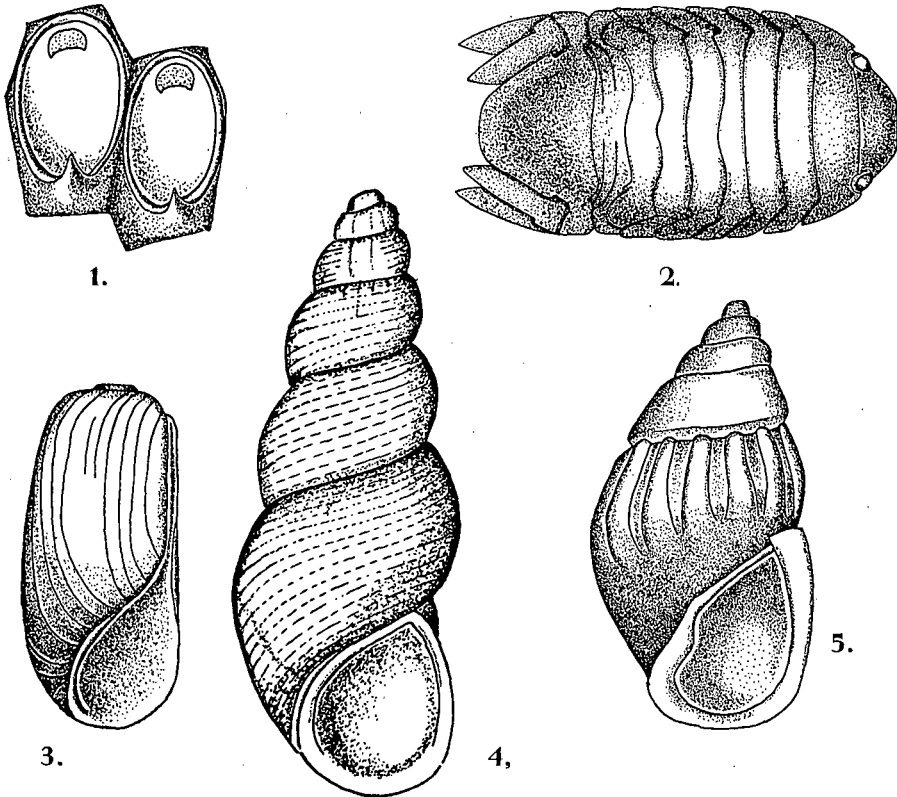
De planten- en dierenwereld, die de plasjes bevolkt, moet dan ook aangepast zijn aan de sterke wisselingen in het zoutgehalte en de gevolgen hiervan kunnen verdragen. Ze is dan ook niet soortenrijk, maar wel individuenrijk, zoals veelal in dergelijke exclusieve milieu's het geval is en bestaat grotendeels uit brakwatersoorten.

Het water is helder, de bodem van losse klei, een slikbodem vol organische stof, die een rijk plantenleven waarborgt. Op de bodem, op de waterplanten leven miljoenen opgezwollen waterslakjes (*Hydrobia stagnalis*). Tussen de vegetatie, die voor een belangrijk deel uit *Ruppia* bestaat, kruipen en zwemmen honderden vlokreeften — zeevlooiën —, niet de welbekende van dijk of slik, maar een echte brakwatersoort, *Gammarus duebenii*. De Ruppia-stengels, speciaal de meer houtige delen, zijn omkorst door mosdierkolonies, die grote, broze knollen en ballen vormen. Deze knollen en ballen kunnen grote „koraal” eilandjes opbouwen. De mosdiertjes behoren tot de in brakwater korstende *Electra crustulenta*, het „palingbrood” van de Zeeuwen.

Op de waterplanten, op de mosdierkolonies kruipen langzaam honderden kogelpissebedden, die zich bij aanraking onmiddellijk tot een kogeltje oprollen, om zich langzaam weer te strekken, als het gevaar geweken is. Ook zij behoren tot een brakwatersoort, nl. *Sphaeroma hookeri* en niet tot de *Sph. rugicauda*, juist bekend uit zouter omgeving.

In heel wat geringer aantal komen hier de heel wat kleinere witkoppissebedden voor (*Jaera albifrons*) naast de doorschijnende gesnebde steurkrabben (*Palaemonetes varians*) en het driedoornige stekeltje. In de modder leven de van de Wadden welbekende borstelwormen (*Nereis diversicolor*) en de vlokreeft *Corophium volutator*.

De klei, waarin deze plasjes zijn uitgegraven, biedt een beeld van wat hier in vroeger tijden leefde: een wel geheel ander beeld. De klei zit vol met schelpjes, enorm veel brakwaterhorentjes en opgezwollen wadslakjes; verder vliezige drijfhorentjes (*Rissoa membranacea*) en niet te vergeten de slanke *Cingula semicostata aculeus*, goed herkenbaar aan de spiraalscultuur, alikruikjes — gewone en ruwe —, kleppen van de platte slijkgaper (*Icrobicularia*

1. *Electra crustulenta*; 2. *Sphaeroma hookeri*, Kogelpitssebed, nog niet geheel ontold, Spriet en poten ingetrokken; 3. *Retusa alba* - Oubliehorentje; 4. *Cingula semicostata aculeus*; 5. *Rissoa membranacea* - Vliezig drijfhorentje.

plana), kokkels en nonnetjes.

Uit deze opsomming is de vroegere toestand wel grotendeels te reconstrueren. Deze kwam voor een belangrijk deel overeen met het beeld van het leven in de Waddenzee, voordat een twintigtal jaren geleden het zeegras daar volkomen verdween. De tweekleppigen leefden ingegraven in wad en slik, terwijl de oubliehorentjes zich ophielden in de bovenste sliblaag. De alikruiken en brakwaterhorentjes kropen op het wad rond. De vliezige drijfhorentjes leefden op en van het zeegras, wat ter plaatse of in de omgeving niet ontbrak. De *Cingula*'s zijn evenmin misplaatst in deze omgeving; plantenetters, zoals de andere leden van de drijfhorentjesfamilie, consumeerden ze ongetwijfeld zeegras en roodwieren.

Van andere slik- en wadbewoners, zoals wormen en vlokreeften, zijn geen restanten bewaard gebleven.

In de Fauna van Nederland wordt ons gesuggereerd, dat de *Cingula*'s geleefd zouden hebben in de brakwaterplasjes zelf. Deze opvatting moet echter, gezien het bovenstaande, naar het rijk der fabelen worden verwezen. Het is niet wonderlijk, dat zowel ten Zuiden als ten Noorden van de Hondsbosse Zeewering nogal eens *Cingula*'s te vinden zijn. De kleistrook, waar-

in ze voorkomen, strekt zich nog ver ten Westen van de huidige zeewering uit; de kustlijn lag immers in vroeger dagen veel verder zeewaarts.

De klei zelf kunnen we ons het beste denken als afzetting in een ondiepe zeeboezem, waar door stroom en wind de schelpjes werden heengevoerd en enorme hoeveelheden vergaard werden.

A. Bloklander

In het Oosterpark te Amsterdam

Op 25 Juli 1953, een prachtige morgen, liepen we door het Oosterpark. Bij de ingang, op een druk verkeerspunt, werden we verwelkomd door het „gikgik” van drie trekkende Wielewalen, die hier al enige dagen rond-zwerven. Hun roep doet denken aan het „kikiki” van de Torenvalk. Een paar jaar geleden hebben ze hier zelfs gebroed, maar dit jaar heb ik ze er nog niet eerder gehoord.

We kwamen eigenlijk voor de doortrekkende Slobeenden, waarvan er eerst één, de volgende dag zeven en nu al twaalf in de zeer ondiepe vijver lagen te wroeten en te grondelen tussen de waterplanten. De ♂♂ waren moeilijk te herkennen in hun zomerpakje. Ik had ze hier nog nooit eerder gezien.

Een eindje verder zwommen vier Dodaarsen, één ♀ met drie grote jongen, en doken om het hardst. Dat ze hier gebroed hebben is niet onmogelijk, omdat dit vroeger ook wel is waargenomen. Ik zag ze vandaag echter voor het eerst op deze plaats sinds October 1951.

Terwijl we naar de Slobeenden stonden te kijken, kwam op plm. vijf meter afstand een vogel aanvliegen met kalme vaart op plm. twee meter hoogte. Hij vloog langs ons heen en streek neer in het grasperk tussen de mussen, pakte er een, greep blijkbaar mis, fladderde iets omhoog en ging weer zitten met de mus in de klauwen, de vleugels als een tent uitgespreid. Aan de grauwwzwarte rug en de donker en licht getekende wangen zagen we dat het een Boomvalk was, die voor onze verbaasde ogen dit koelbloedige stukje uitvoerde op vijf meter afstand van de wandelende mensen. Toen we kwamen aanlopen bleef hij nog even stil zitten en vloog toen weg met de mus. Alles ging heel rustig in zijn werk en had niets van een overrompelende of stotende valk.

Ik las wel eens, dat het Oosterpark een vogelarm park is. Wat zegt u van de Kleine Bonte Specht, Houtsnip (tweemaal), Zwartkopje, Bonte Vliegenvanger, IJsvogel (viermaal), Fluitsner, Oeverloper en Groene Specht, die ik hier allemaal zag?

Amsterdam

A. N. Swart

Een Gronings initiatief dat navolging verdient

De afdeling Groningen heeft op Zondag 12 October 1952 een idee van één harer bestuursleden, de heer E. W. Clason, tot uitvoering gebracht en wel met zo'n eclatant succes, dat het de moeite waard is andere afdelingen hiervan op de hoogte te stellen en hen te stimuleren tot navolging.

Direct toegegeven: het prachtige weer van die 12e October werkte het succes in hoge mate in de hand, maar het gaat toch niet aan, het daaraan alleen toe te schrijven.

De afdeling zou reeds in 1951, ter herdenking van haar 50-jarig bestaan, dit